

РОЗВІДКИ

УДК 94(744)

Володимир Чухно

НОВГОРОД-СІВЕРСЬКИЙ ПРЕДВОДИТЕЛЬ ДВОРЯНСТВА ОЛЕКСАНДР МИХАЙЛОВИЧ СУДІЄНКО ТА ЙОГО НАЩАДКИ

Дана стаття носить біографічний характер і містить у собі відомості про основні етапи життя і діяльності новгород-сіверського предводителя дворянства, колезького радника Олександра Михайловича Судієнка та його нащадків.

Ключові слова: дворянин, Очкине, землевласник.

Олександр Михайлович Судієнко був одним із двадцяти чотирьох предводителів дворянства Новгород-Сіверського повіту Чернігівської губернії, що обіймали вказану посаду з 1785 року по 1917 рік¹.

Він походив із відомого в Україні дворянського роду Судієнків. Його прадід Степан Іванович (близько 1689 р. – † 1763 р.) був новгород-сіверським городовим отаманом (17.03.1727 р. – 1739 р.) і новгород-сіверським сотником (1730 р., 1732 р., 1736 р., 31.01.1739 – 12.05.1744 рр., 28.03.1745 – 1763 рр.)², дід Осип Степанович (близько 1743 – 04.12.1811 рр.) – першим членом Головного поштових справ управління в Санкт-Петербурзі (1784 – 14.08.1797 рр.)³ і одним із найбагатших людей на Новгород-Сіверщині, а батько Михайло Осипович (1802 – 08.09.1871 рр.) – головою Київської тимчасової комісії для розбору стародавніх актів (08.1948 – 08.1857 рр.) і найвідомішим археографом України середини XIX століття.

Олександр Михайлович Судієнко народився 28 липня 1832 року в Москві⁴, за місцем тимчасового проживання своїх батьків Михайла Осиповича і Надії Михайлівни Миклашевської (? – 1876 рр.).

Через півтора року після його народження батьки повернулися в Україну і оселилися у своїй садибі в Очкиному.

Наприкінці 30-х років XIX століття, коли Олександр Михайлович і його старший брат Йосип почали проявляти інтерес до навчання, Судієнки переїхали до Новгород-Сіверського, поселилися у власному будинку, розташованому поблизу Спасо-Преображенського монастиря, і запросили для навчання своїх дітей кращих викладачів місцевої гімназії.

Серед них був і Йосип Акимович Самчевський, інспектор Новгород-Сіверської гімназії, автор обширних „Спогадів”, опублікованих в 1893 – 1894 рр. у журналі „Київська старовина”. Він викладав Олександрю та його старшому брату Закон Божий, російську мову та словесність і був їхнім наставником.

У 1843 році сім'я Судієнків переселилася до Києва, де Олександр поступив і в 1850 році закінчив приватний навчальний заклад.

Після закінчення навчання вступив на військову службу унтер-офіцером у Драгунський його імператорської величності полк (10.11.1850 р.), де 13 лютого 1851 року був пожалуваний в юнкери, а 16 січня 1853 року – в прапорщики.

З 14 серпня 1853 року по 10 січня 1854 року Олександр Михайлович служив ад'ютантом при командирі 1-ої Драгунської дивізії, з 12 січня 1854 року по 1

© Чухно Володимир Єгорович – краєзнавець (м. Шостка Сумської області).

листопада 1855 року ад'ютантом при командирі 2 резервного кавалерійського корпусу генералі від кавалерії Івані Петровичу Шабельському, а з 4 грудня 1855 року ад'ютантом при штабі 1-го Гвардійського окремого резервного кавалерійського корпусу.

22 січня 1856 року О.М. Судієнка перевели в лейб-гвардії Кірасирський Його Величності полк корнетом, однак на прохання Івана Петровича Шабельського залишили на посаді ад'ютанта при штабі 1-го Гвардійського окремого резервного кавалерійського корпусу.

На початку 1857 року, після звільнення І.П. Шабельського в запас, Олександр Михайлович залишив посаду ад'ютанта і 25 січня 1857 року повернувся у свій полк.

18 травня 1857 року О.М. Судієнка прикомандирували до лейб-гвардії Гусарського Його Величності полку з випробуванням, 25 червня 1857 року пожалували в поручики, а 25 травня наступного року зарахували у вказаний полк корнетом⁵.

30 травня 1858 року Олександр Михайлович брав участь у параді, приуроченому освяченню Ісаїївського собору в Санкт-Петербурзі. Під час параду його кінь підсковзнувся, упав на тротуар і переламав йому ногу в двох місцях⁶. У зв'язку з цим О.М. Судієнка більше року перебував на лікуванні, після чого повернувся у свій полк, і 3 квітня 1860 року був пожалуваний в поручики, а 17 квітня 1862 року – в штаб-ротмістри.

Однак повністю одужати від отриманої травми йому не вдалось, і 5 листопада 1863 року він звільнився із армії за хворобою.

Під час проходження служби О.М. Судієнко брав участь у військових походах російської армії проти турків та англо-французів (04.05.1854 р. – 26.08.1855 р.) і проти об'єднаних військ Туреччини, Англії, Франції та Сардинії (1855 р.). За відзнаки по службі був нагороджений Іменним Найвищим благоволінням (02.04.1856 р.)⁷.

Після виходу у відставку Олександр Михайлович повернувся у Новгород-Сіверський і протягом декількох років управляв маєтками свого батька⁸, а потім поступив на державну службу. 16 квітня 1869 року, 3 вересня 1872 року, 19 вересня 1875 року, 21 вересня 1878 року і 25 червня 1881 року він обирався почесним мировим суддею Новгород-Сіверського судового мирового округу, 15 листопада 1869 року, 28 вересня 1872 року, 19 вересня 1875 року, 21 вересня 1878 року і 25 червня 1881 року – головою з'їзду мирових суддів Новгород-Сіверського судового мирового округу, а 30 травня 1881 року був обраний на посаду предводителя дворянства Новгород-Сіверського повіту⁹.

О.М. Судієнко був крупним землевласником і промисловцем. Після смерті батьків він успадкував 8160 десятин землі в Новгород-Сіверському повіті Чернігівської губернії і в Трубчевському повіті Орловської губернії¹⁰, винокурний завод в селі Очкине, житловий будинок з мезоніном по вул. Козацькій в Новгороді-Сіверському, садибу в селі Очкине та інше майно.

Однак повною мірою скористатися отриманою спадщиною він не встиг. 12 квітня 1882 року Олександр Михайлович дочасно помер і був похований на території Спасо-Преображенського монастиря поруч з матір'ю і батьком¹¹. У тому ж році померла і його дружина, внучка декабриста Олександра Федоровича Бріггена, Ольга Володимирівна Судієнко (Туманська) (24.09.1847 – 1882 рр.), з якою він перебував у шлюбі з 1864 року¹².

Після їх смерті залишилося п'ятеро неповнолітніх дітей – два сини Євгеній і Георгій та три дочки Ольга, Марія і Софія.

Турботи по їх вихованню узяв на себе брат Олександра Михайловича володимирський губернатор Йосип Михайлович і його сестра Катерина Михайлівна Гессе (Судієнко), дружина київського губернатора Миколи Павловича Гессе.

Старший син Олександра Михайловича – Євгеній народився 25 травня 1870 року в Новгороді-Сіверському¹³.

У 1898 році він закінчив юридичний факультет Московського університету¹⁴ і у тому ж році був обраний почесним мировим суддею Новгород-Сіверського

повіту¹⁵, а в наступному році – гласним Новгород-Сіверських повітових та Чернігівських губернських земських зборів¹⁶ і казначеєм Новгород-Сіверського сільськогосподарського товариства¹⁷.

У 1906 році Є.О. Судієнка призначили помічником предводителя дворянства Новгород-Сіверського повіту¹⁸, а в наступному обрали на посаду предводителя дворянства¹⁹, яку він обіймав до жовтневої революції. Одночасно з цим він виконував обов'язки голови Новгород-Сіверської дворянської опіки, голови повітового з'їзду, голови економічної ради повіту тощо²⁰.

27 червня 1909 року Євгенію Олександровичу присвоїли придворне звання камер-юнкера двору Його Величності²¹, а 25 жовтня 1912 року обрали депутатом IV Державної думи Росії від 2-го з'їзду міських виборців Чернігівської губернії²². У Державній думі він входив у фракцію Центр і був членом бюджетної комісії (з 16.06.1916 р. секретарем комісії) і комісії законодавчих пропозицій²³.

За своє недове життя Євгеній Олександрович дослужився до чину надвірного радника і був нагороджений орденами Святого Володимира 4-го ступеня, Святої Анни 2-го ступеня і Святого Станіслава²⁴.

Є.О. Судієнко був крупним землевласником і разом зі своїм братом Георгієм займався сільським господарством. У селі Очкине та прилеглих до нього хуторах і селах він мав у власності більше 5000 десятин землі, на яких вирощував тютюн, коноплі, картоплю, буряки, просо, овес та інші сільськогосподарські культури, на фермах розводив велику рогату худобу тирольської породи і свиней-йоркширів²⁵, а на винокурному заводі №15 в селі Очкине виробляв спирт.

У березні 1917 року Євгеній Олександрович був відряджений Тимчасовим комітетом Державної думи в Чернігівську губернію і з того часу майже постійно проживав в Очкиному.

На початку вересня 1917 року очкинські селяни звинуватили його у вбивствах і незаконних арештах селян, а 3 вересня 1917 року заарештували і доставили в Хильчицьке волосне правління. Однак звітти його відпустили. Це викликало незадоволення серед мешканців Очкиного і вони поскаржилися на дії Є.О. Судієнка до Військово-революційного комітету Петрограда, який 11 листопада 1917 року розглянув їх скаргу і надіслав на місце телеграму з вимогою звільнити селян на поруки і притягнути Є.О. Судієнка до кримінальної відповідальності²⁶.

Дізнавшись про це, Євгеній Олександрович зібрав свої речі і виїхав на Дон, де за невідомих обставин був жорстоко убитий у 1919 році²⁷.

Є.О. Судієнко був одружений з дочкою генерала К. Фосса – Марією Ксаверівною Фосс, яка з 1912 року по 1916 рр. займала посаду голови Новгород-Сіверського повітового комітету Товариства Червоного Хреста²⁸.

Після від'їзду чоловіка Марія Ксаверівна деякий час проживала у його садибі в Очкиному, а після його смерті переїхала до Москви і влаштувалася на роботу перекладачем в Експериментальний науково-дослідний інститут металоріжучих верстатів. Однак життя їй не склалось. У січні 1942 року її безпідставно звинуватили в скоєнні злочину, передбаченого ст. 58 Кримінального кодексу РРФСР (антирадянська агітація і пропаганда) і через два місяці розстріляли у Бутирській в'язниці²⁹.

Молодший син Олександра Михайловича Георгій народився 21 червня 1872 року в Новгороді-Сіверському. Під час Російсько-японської війни він служив санітаром в російській армії і був нагороджений Георгіївським хрестом³⁰, а після закінчення війни працював членом Новгород-Сіверської повітової землевпорядної комісії (1908 р., 1909 р.)³¹ і мировим суддею 2-ої дільниці Новгород-Сіверського судового мирового округу (01.01.1914 р.)³².

Г.О. Судієнко мав чин колезького секретаря і був одружений з Вірою Степанівною Слепушкіною³³, дочкою відставного капітана Степана Івановича Слепушкіна. Віра Степанівна займалася громадською діяльністю і впродовж декількох років була головою „Товариства допомоги нужденним ученицям Новгород-Сіверської жіночої гімназії” (1908 – 1909 рр.)³⁴.

Старша дочка Олександра Михайловича Ольга народилася 6 червня 1867 року в Черторигах Глухівського повіту Чернігівської губернії, на батьківщині своєї матері Ольги Володимирівни Туманської. Вона була одружена з Василем Олександровичем Семеновим (1836 – 04.10.1916 рр.)³⁵, таємним радником, який з 1870 р. по 1890 р. служив володимирським віце-губернатором, а з 1890 року був почесним опікуном опікунської ради установ імператриці Марії по Петроградському присутствію³⁶, і проживала разом з ним в Санкт-Петербурзі.

Середня сестра Марія народилася 29 березня 1869 року в Новгороді-Сіверському³⁷. Після закінчення в 1886 році „Виховного товариства благородних дівчиць” (Смольного інституту) вона вийшла заміж за камер-юнкера імператорського двору Сергія Олександровича Єгорова (28.03.1863 – 14.04.1902 рр.), який в 1890 р. служив почесним мировим суддею Юр'ївського повіту Володимирської губернії³⁸, і проживала разом з ним і сином в Москві, поблизу Кремля.

14 квітня 1902 року Марія Олександрівна овдовіла, а через десять років одружилася з Йосипом Петровичем Скаржинським, камергером імператорського двору, дійсним статським радником і поміщиком з Херсонської губернії³⁹.

У спадок від батька їй дісталася три листи Олександра Сергійовича Пушкіна до її діда Михайла Осиповича Судієнка, які вона вперше опублікувала в 1898 році в історичному журналі «Російський архів»⁴⁰.

Марія Олександрівна померла 28 жовтня 1951 року в Римі, на 83 році життя, і була похована на некатоліцькому кладовищі Тестаччо⁴¹.

Її молодша сестра Софія народилася 7 вересня 1874 року в Новгороді-Сіверському. У першому шлюбі вона була одружена з Володимиром Васильовичем Чарнишем (07.07.1867 р. – ?), колезьким секретарем, який до 1894 року служив поручиком в армії, а з 1894 року працював молодшим понадштатним чиновником особливих доручень при київському губернаторі, а після розлучення з ним – з Костянтином Миколайовичем Волковим, штаб-ротмістром Чугуївського уланського полку⁴².

Після Жовтневої революції більшість нащадків Олександра Михайловича Судієнка покинуло батьківщину, і про їх долю нічого не відомо.

1. Список губернских и уездных предводителей дворянства Черниговской губернии 1782 – 1893 гг. – Чернигов, 1893. – С. 15 – 16.

2. Заруба В.М. Адміністративно-територіальний устрій та адміністрація Війська Запорозького у 1648 – 1782 рр. – Дніпропетровськ, 2007. – С. 176 – 177; Модзалевский Б.Л. Малороссийский родословник. Т. 4. – Киев, 1914. – С. 797 – 798.

3. Модзалевский Б.Л. Малороссийский родословник. – Киев, 1914. – Т. 4. – С. 798 – 799.

4 Там само. – С. 800.

5. Формулярний список про службу Судієнко О.М. // Державний архів Чернігівської області. – Ф. 127. – Оп. 26а. – Спр. 220.

6. Бригген А.Ф. Письма. Исторические сочинения. – Иркутск, 1986. – С. 149.

7. Формулярний список про службу Судієнко О.М. // Державний архів Чернігівської області. – Ф. 127. – Оп. 26а. – Спр. 220.

8. Воспоминание Самчевского. // Киевская старина. – Том XLVI. – Киев, 1894. – С. 339.

9. Формулярний список про службу Судієнко О.М. // Державний архів Чернігівської області. – Ф. 127. – Оп. 26а. – Спр. 220. – С. 43 – 52.

10. Модзалевский В.Л. Малороссийский родословник. – Т. 4. – Киев, 1914. – С. 800.

11. Там само. – С. 801.

12. Шемшученко Ю. Наш друг Туманский. – Киев, 2000. – С. 16.

13. Модзалевский В.Л. Малороссийский родословник. – Т. 4. – Киев, 1914. – С. 801.

14. Речь и отчет, читаемые в торжественном собрании императорского Московского университета 12 января 1898 года. – Москва, 1898. – С. 183.

15. Четвертая Государственная Дума: Портреты и биографии. – Спб., 1913. – С. 188.
16. Боиович М.М. Члены Государственной Думы: Портреты и биографии. – Москва, 1913. – С. 394.
17. Адрес-календарь сельскохозяйственных обществ. – СПб., 1902. – С. 86.
18. Календарь Черниговской губернии на 1906 год. – Чернигов, 1906. – С. 127;
19. Модзалевский В.Л. Малороссийский родословник. – Т. 4. – Киев, 1914. – С. 801.
20. Календарь Черниговской губернии на 1904 год. – Чернигов, 1903. – С. 127; Календарь Черниговской губернии на 1909 год. – Чернигов, 1908. – С. 149, 150, 151, 152, 156, 158, 160; Адрес-календарь Черниговской губернии на 1910 г. – Чернигов, 1911. – С. 168, 169, 170, 171, 176, 181; Адрес-календарь Черниговской губернии на 1913 г. – Чернигов, 1912. – С. 183, 184, 185, 190, 191, 196, 198; Адрес-календарь Черниговской губернии на 1914 г. – Чернигов, 1913. – С. 185, 186, 192, 193, 199; Адрес-календарь Черниговской губернии на 1915 г. – Чернигов, 1914. – С. 191, 192, 193, 199, 200, 207; Адрес-календарь Черниговской губернии на 1916 г. – Чернигов, 1916. – С. 52, 197, 198, 200, 205, 207, 214.
21. Модзалевский В.Л. Малороссийский родословник. – Т. 4. – Киев, 1914. – С. 801.
22. Шелохаев В.В. Государственная Дума России: Государственная Дума Российской империи, 1906 – 1917. – Москва, 2006.
23. Государственная Дума. IV созыв. I сессия. Справочник. Вып. 6. – Спб., 1913. – С. 98 – 99.
24. Придворный календарь на 1915 р. – СПб., 1915. – С. 322.
25. Семенов В.П. Россия. Полное географическое описание нашего Отечества. Настольная и дорожная книга для русских людей. Малороссия. – Т. 7. – Спб., 1903. – С. 452.
26. Великая Октябрьская социалистическая революция и победа Советской власти на Украине. – Ч. 2. – Киев, 1982. – С. 188, 217.
27. Наумов А.А. «История московского портрета работы художника Й. Грасси». // Журнал «Мелодия». – М., 2006. – С. 21 – 23.
28. Адрес-календарь Черниговской губернии на 1913 г. – Чернигов, 1912. – С. 196; Адрес-календарь Черниговской губернии на 1914 г. – Чернигов, 1913. – С. 200; Адрес-календарь Черниговской губернии на 1915 г. – Чернигов, 1914. – С. 207; Адрес-календарь Черниговской губернии на 1916 г. – Чернигов, 1916. – С. 214.
29. Наумов А.А. «История московского портрета работы художника Й. Грасси». // Журнал «Мелодия». – М., 2006. – С. 21 – 23.
30. Модзалевский В.Л. Малороссийский родословник. – Т. 4. – Киев, 1914. – С. 801.
31. Календарь Черниговской губернии на 1909 год. – Чернигов, 1908. – С. 151.
32. Адрес-календарь Черниговской губернии на 1914 г. – Чернигов, 1913. – С. 323; Адрес-календарь Черниговской губернии на 1915 г. – Чернигов, 1914. – С. 191; Адрес-календарь Черниговской губернии на 1916 г. – Чернигов, 1916. – С. 198.
33. Модзалевский В.Л. Малороссийский родословник. – Т. 4. – Киев, 1914. – С. 801.
34. Календарь Черниговской губернии на 1909 год. – Чернигов, 1908. – С. 161.
35. Модзалевский В.Л. Малороссийский родословник. – Т. 4. – Киев, 1914. – С. 801.
36. Список гражданским чинам первых трех классов на 1 марта 1910 г. – СПб., 1910. – С. 130.
37. Модзалевский В.Л. Малороссийский родословник. – Т. 4. – Киев, 1914. – С. 801.

38. Савелов Л.М. Родословная книга дворянства Московской губернии. – Том 1. – М., 1914. – С. 539.

39. Модзалевский В.Л. Малороссийский родословник. – Т. 4. – Киев, 1914. – С. 801.

40 Письма А.С. Пушкина к М.О. Судиенко. // Журнал «Русский архив». СПб., 1898. – №1. – С. 165 – 168.

41 Гасперович В. и др. Тестацхо. Некатолическое кладбище для иностранцев в Риме. Алфавитный список русских захоронений. // Российский некрополь. Выпуск 6. – СПб., 2000.

42 Модзалевский В.Л. Малороссийский родословник. – Т. 5, вып. 4. – Киев, 2004. – С. 21.

Данная статья носит биографический характер и содержит в себе сведения об основных этапах жизни и деятельности новгород-северского предводителя дворянства, коллежского советника Александра Михайловича Судиенко и его потомков.

Ключевые слова: дворянин, Очкино, помещик.

The real article has a biographic character and contains some information about the basic stages of the life and activity of the leader of the nobility of a Novgorod-severskiy, kolezhskiy adviser Oleksandr Myhailovych Sudiyenko and his descendants.

